

PAPÍRSZELETEK

NÉMETH ISTVÁN

Melyik nagypapa szőrös szíve nem lágyulna meg egy pillanatra, ha az utcán egy járnai tanuló, tipegő kisgyerekekkel találkozna? Talán meg is állna egy másodpercre. Rámosolyogna az emberpalántára, biztatná a szemével: csak rajta, kislegény! Valamikor, réges-régen ő maga is így próbálgatta megtenni az első lépéseket. Erről, a bizonyára csodálatos élményünkről, diadalmas tettünkről nem maradtak emlékeink, csak a szüleink meséi alapján tudjuk, hogyan kezdtünk el járni. Alig múltál el egyéves, és már járóka nélkül tudtál járni! Dacosan elhárítottad a feléd nyújtott kezet: nem, majd te, egyedül! Támasz, fogódzó, járóka nélkül. Milyen boldog lehettél! Teljesítményedet szüleid megtapsolták. Egyszeriben „nagyinak” képzelted magad. Ez még mind akkor történt veled, amikor egyetlen vágyad volt, hogy megállj a saját lábodon s úgy indulj el, hogy közben semmibe se kelljen megkapaszkodnod. A quo vadis, a hová még csak sokkal később merült fel benned, ha egyáltalán felmerült. Most megállított az utcán egy kedves, aranyos, járnai tanuló emberke, a szíved megtelik gyönyörűséggel, s meg is hatódsz egy kicsit. Mert az, amit a csöppség csak most kezd próbálgatni, abból te kifelé tartasz; a térded meg-megroggyan, a járásod elnehezül, csoszogóvá válik. Épp a napokban láttál egy öregembert, aki kínos bosszúsággal, a falba kapaszkodva, a lábát húzva haladt csak előre. Igen, erre is van szavunk, a csoszog. Meg az öreg Cszozogi, akit valószínűleg a járásáról neveztek el így. Viszont a Petike még javában jár. Sajnos az anyóka már csak tötyög. Ezzel nem sokat törődnek a futkározó gyerekek. Sem a száguldó

évek. Meg a juhász se, aki a számaron megy. Szembe jönnek velük a zarándokok. Mellettük andalog egy szerelmespár. Valahol járkál egy halálraitélt. Nótaszóval masíroznak a katonák. Ballag már a vén diák. Lődörögnek a léhűtők. Császkálnak, nyüzsgönek a bőrfejűek. Bolyongok a város peremén. Kóvályog, mint gólyaszar a levegőben. Céltalanul fut a Fakó. Most van a nap lemenőben. Rohan az idő. Rovod az utat. Battyogsz hazafelé. Kóborol, mint egy kivert kutya. Besurranó tolvajt csíptek el. Látod, már csak vánszorog. Amaz is alig támolyog. Vajon a szomszéd hova tart? . . . De hogy ne soroljuk fel a járással, a mozgással kapcsolatos összes igényt, megkérdezzük tőled, hogy te hová kutya-golsz, hová vonszolod az irhádát, mit őgyelegs az annyit, hová sompolyogsz, egyáltalán hová tartasz, hová mégy? Most ugyan egy pillanatra megálltál, mert észrevetted azt a kisgyereket, aki talán épp ebben a pillanatban tette meg az első önálló lépteit a nyüzsgő járókelők között. Vajon nem az övéhez hasonló, az ősidőben megtett első lépteink jut-tattak el bennünket oda, ahol ma állunk? Hol állunk? Ennél már csak arra nehezebb választ találni, hogy hová tartunk?

*

Kívánatosná vált, hogy Zentán vagy bármelyik, magyar többségű helységben például a postáskisasszony az anyanyelvén is megértesse magát a magyar ügyféllel. Ez ugyan azelőtt is kívánatos lett volna, amikor a nemzetiségek tudvalevően világviszonylatban is nálunk rendelkeztek a legtöbb jogokkal. Akadozott a dolog, mert a két háború között a közhivatalok és azok alkalmazottai keményen átálltak az egynyelvűség-re, s miután felvirradt a szabadság napja, azt kellett tapasztalnunk, hogy szlovák kisbíró ugyan még csak akad, de a bíróságon a ruszin ügyfél, vagy a kórházakban a magyar beutalt nem tudja megvalósítani a nyelvi egyenjogúságból eredő törvényadta jogait, mert a Kragujevacról Uzdin-ba települt lópasszus-kiállító nem tud, de nem is óhajt megtanulni románul.

Ennek a világnak azonban egyszer s mindenkorra vége, mától fogva csakugyan be akarunk integrálódni Európába, szerbnek, magyarnak, bunyevácnak meg kell tanulniuk angolul. Ezzel a világnyelvvel aztán, bárhova fordulsz, könnyűszerrel megérteted magad. S miután már megtanultál angolul, azt a nyelvet, amelynek a segítségével elsajátítottad az

angolt, az anyanyelvedet, akár sutba is vágthatod. Annál inkább, mert igen sok kellemetlen, rossz emléked fűződik hozzá. Hányszor megaláztak, hányszor érezted magad csehül, mert csak csehül tudtál megszólalni! Begőzölt oktatóid értetlenül néztek rád, ha a sehol senki által föl nem fogható nyelvedet *édesnek* merészelted nevezni.

Épp egy olyan állandó, még mindig állandó műsort hallgatok a Kosuth rádióban, amely az édes anyanyelvről szól. A mi édes anyanyelvünkről. Amelyet ha elvesztünk, feladunk, elhanyagolunk, elvesz vele a nemzet is, amelyik megálmodta, létrehozta. Hiszen világosan megfogalmazta valaki, hogy nyelvében él a nemzet. Van ugyan néhány nyelvért vesztett nemzet is, de hát az vagy fából vaskarika, vagy sóltan leves lehet.

Hozzáértó, szívvel-lélekkel az anyanyelvünk ügyét szolgáló emberek szólalnak meg az említett műsorban, nyelvészek, írók, színészek. Valaki megemlíti, nemrég rendeletet hoztak, mely szerint kötelezővé tették a magyarországi üzlet- és cégtulajdonosoknak a magyar szövegű cégtáblák használatát. Pontosabban: a magyar szövegűt *is*. Mert már annyira elszaporodtak a főként angol nyelvűek, hogy a budapesti, ha kilép az utcára s föltekint a színes cégtáblákra, inkább érzi magát egy angol városban, mint odahaza.

A műsorban a számomra lélegzetelállító mondat szó szerint így hangzott: az üzlet neve legyen feltüntetve magyarul *is*.

Ez a *magyarul is* döböntett meg. Tulajdonképpen csak az *is*.

Valahol már hallottam ugyanezt, ugyanígy.

Idehaza. Amikor a nemzetiségi nyelvhasználatról beszélgetnek a rádióban, tévében, vagy írnak az újságokban. A többségi nyelv mellett bizonyos környezetben az adott kisebbség nyelve is egyenrangú. E nemes szándék gyakorlati megvalósulásáról már szóltunk. Arról még nem, hogy egy nemzetben belül az illető nemzet nyelve *is* kisebbségi helyzetbe kerülhet. A közös Európában pedig végképp az lesz a sorsa. Vajon kárpótolhat-e bennünket ezért az a különös kegy, hogy Arany Jánost, Tömörkény Istvánt és Kosztolányi Dezsőt eredetiben olvashatjuk? Illetve hát eredetiben *is*? A körülmények megtanítottak rá, hogy kerüljem a nagy szavakat, de most ebbe a picinyke *is*be beleborzongtam. Valahogy úgy, mint amikor közeli hozzátartozód halálhírét közlik.

Valahol alattunk, mellettünk vagy felettünk – itt sose lehet pontosan megállapítani, honnan érnek el hozzánk a szomszédok zajai – egy kislány sír. Sír reggel, sír délelőtt, sír délután, sír este. Olyan, mintha örökké sírna. Elnyújtott, keserves sírással. Itt sír valahol a közelünkben, a hangja mégis olyan, mintha valahonnan nagyon messziről, a föld mélyéből törne fel. Mi lehet a baja, hogy egész nap sír? Vagy mintha egész nap sírna. Talán azért tűnik ez ilyennek, mert mintha már évek óta így sírdogálna . . . Olykor, szintén a közelünkben, de szintén ilyen földalatti mélységből feltörő hangon egy lassan behúzott ajtó nyikorgása. Ezek a hangok, a kislány sírása, a távoli ajtó nyikorgása stb. mindig azokat a sivár, nyomasztó, nyomorúságos tömeglakásokat juttatja eszembe, amelyeket régi szovjet filmekben lehetett látni a közös folyosókkal, a folyosók végén a közös vécével, a lakásokból kiszűrődő folytonos veszekedésekkel, egy menthetetlenül sivár és reménytelen élet síron túli sikolyaival.

*

Egy ideje itt van a kezem ügyében az a tömött gumiból készült, marokba való karika, aminek nem tudom a nevét – Istenem, hány ennél fontosabb dolognak se tudom a nevét! –, hogy mielőtt fölcihelődnék, elvégezzem a kézizom-erősítő gyakorlatot. Ehelyett inkább talán a fekvőtámaszt kellene „uzoválnom”, szegény megboldogult szomszédom, a Nagy úr még nyolcvan felett is minden reggel tornászott, büszkén mondogatta, hogy a reggelenként lenyomott fekvőtámaszainak a száma megegyezik az évei számával, nyolcvankét éves korában tehát végignyúlva a parkettán, a két kezére támaszkodva, a két karján rugózva, nyolcvankét le-fölt produkált, anélkül, hogy ehhez túlságosan meg kellett volna erőltetnie magát!

Tehát a rugóztatható gumigyűrű. Előbb a bal tenyerembe szorítom be a hüvelyk- és a többi négy ujjam közé, nyomkodni kezdem, ötvenig számolok, amikor enyhén már a szívem tájékán is érzem, hogy ennyi elég belőle, áthelyezem a karikát a jobb tenyerembe, a gyakorlatot megnehezíti, hogy a begörbült kisujjam nem engedelmeskedik, így nehezebb marokban tartani, marokba szorítani a gumigyűrűt, a nyomkodás mégis megy, sőt mintha könnyedebben menne, mint a bal kezemben.

Hát persze, kapok észbe, hiszen a jobb kéz sok esetben lepipálja a balt. Edzettebb amannál. Többet használtam, használom.

Vajon mi mindenre használtam eddigi életemben? Nincsenek róla emlékeim, de bizonyára a jobb kezem volt az, amellyel szopós koromban afelé kapkodtam, ahonnan az anyatejet magamba szívtam. Talán ezzel a kezemmel foghattam meg azt a kiskanalat is, aminek a segítségével önállóan enni tanultam. Azt már bizonyosan állíthatom, hogy a palavessző mozgását a jobb kezem irányította. A göröngyöt, a rongylabdát is ennek a segítségével kezdtem dobálni, minthogy nem voltam suta. Mindig a jobb kezemé volt a főszerep, ha valamit meg kellett csinálnom. A jobb kezemmel tanultam meg keresztet vetni, de amikor már ágaszkodni kezdett a füttyülő, szintén ez a kezem mozdult meg. Ha az iskolában rászolgáltam a körmösre vagy a tenyeresre, a jobb kezemet tartottam. Az ajándékért is. A barátoknak is ezt nyújtottam. Ennek a kezemnek a mutatóujjával húztam meg a fegyver ravaszát a hadgyakorlaton. Szintén a jobb kezem mutatóujjával fenyegettem meg a gyerekeimet, ha rossz fát tettek a tűzre. Talán néha meg is legyintettem őket, szintén a jobb kezemmel. Ezzel a kezemmel írtam alá kérvényeket, szerződéseket, nyilatkozatokat, tiltakozásokat. De az első szerelmes leveleket is ezzel írtam. Meg azt is, amivel szüleimet egyszer halálra rémisztettem. Hosszú évtizedeken ezzel, a jobb kezemmel róttam s a mai napig is ezzel rovom firkálmányaimat. Olykor ezzel a kezemmel ejtek a koldus markába alamizsnát. Előfordult, hogy leszakítottam vele gyümölcsöt a szomszéd kertjének fájáról, a jó sorsom viszont megóvott attól, hogy odatartsam a markomat, ahol ingyen osztogatták mások javait. Végezetül nem tudom megmondani, miben görcsösödött be, görbült meg végérvényesen, visszafordíthatatlanul jobb kezem kisujja.

Egyszer egy földműves kezét „interjúvoltam” meg. Többek között azt a kérdést is fölvettem a kéz tulajdonosának, hogy eddigi élete folyamán, hatvankét esztendő alatt a keze azt csinálta-e mindig, amit a feje parancsolt?

– Igen, kevés kivétellel mindig azt csinálta. S ezt boldogan mondhatom – válaszolta.

Az én kezem vajon azt tette-e mindig, amit a fejem és a szívem diktált? – nehezebb kérdést talán fel se tehetnék magamnak.

Tegnap, miután a szerkesztővel az utolsó szó sorsában is megállapodtunk, s így a készülő huszonhatodikra is ráadtuk az áment, tehát amikor a *Hegyalja utca* betehette a lábát a nyomdába, arra gondoltam, vajon ez lesz-e az utolsó, lesz-e még erőm s főleg kedvem a huszonhetedikre olyan körülmények között, amikor azt kell látnom és tapasztalnom, hogy a könyv, mint olyan, nem valami kelendő portéka, különösen nálunk nem, itt lent a végvidéken, ahol az embereknek jóformán már a betevő falatra se telik.

És hát van-e igény olyan szövegekre, amelyeneket mi produkálunk. De ne keverjek én bele másokat, én csak a saját szövegeimről tudok elszámolni, ha egyáltalán képes vagyok rá. Huszonöt cím vonul föl képzeletben és a polcon is, akad-e köztük akár csak egy olyan, amelyikben örömét lelte az olvasó? Amelyik megérintette, fölkavarta, megindította, esetleg elgondolkottatta. Amelyiket elolvastán nem vágta rögtön a sutba, amelyikért nem bánta meg, hogy pénzt dobott ki, hogy ráfecsérelte drága idejét, mert, elolvastán, nem lett sem bölcsebb, sem gazdagabb, sőt mintha üresebbé vált volna, mint volt, mert úgy érzi, a szerző becsapta, félrevezette, kiábrándította, elárulta. Mert hát az olvasó különös egy teremtmény, néha még azt is elvárja az írótól, hogy hízelegjen neki, helyette mondja ki azt, amit ő álmában se mer kimondani, hogy szépeket duruzsoljon a fülébe, hogy elandalítsa, ugyanakkor az író is különös kaporszósz, gyakran a világ közepének képzeletben magát, ötszáz oldalas poémáját egyetlen mondatba sűríti, és szándékosan feledkezik meg arról, hogy három oldallal előbb a főszereplőt még Zsoltnak hívták és bricseszadrágot viselt, három oldallal később már Béla volt a neve, és a barátaival bridzsezett; szóval az író egy olyan teremtmény, hogy néha olvashatatlan könyvvel szeretne bemutatkozni kedvenc, egy szál kritikusának, egyszersmind befurakodni egy szál olvasójának a szívébe, de miután rájön, hogy ez így mégse lesz jó, *olvasóbarátabb* könyvvel rukkol ki, s mindennek az lesz a végső eredménye, hogy az olvasók eloldalognak az írók jászolától, ilyenformán magukra maradnak mind az írók, mind az olvasók, úr támad köztük, amit *olvasóbarátabb* könyvekkel talán be lehetne tölteni, de ilyesmire igényes író nem adhatja a fejét, inkább félre- és magába vonul, végső elkeseredésében pedig elhallgat.

Ilyen zavaros gondolatok fordultak meg a fejemben, amikor hirtelen, mint derült égből a villámcsapás, az vágódott az eszembe, hogy ennek az immár nyomdában lévő huszonhatodiknak a címe éppúgy h betűvel kezdődik, mint a *Hajnali utazásé*, a *Hegyvonulásé* és a *Házioltaré*, pedig esküszöm, hogy ebben semmi előre megfontolt szándékosság nincs, a véletlen játéka az egész, s mind ez ideig észre se vettem, csak tegnap, miután már jómagam és a könyv szerkesztője is ráadta az áldását a *Hegyalja utcára*. Nem különös? És amikor ilyesmibe próbálom beavatni az olvasót, ezáltal vajon *olvasóbarátabb* lesz-e a szövegem, ahogyan ezt egy kevésbé olvasóbarát író interjújában látom. Csak azt nem tudom, mi kényszeríti szólásra azt a vers- vagy prózakövácst, aki menekül az olvasóbarát olvasótól, mint ördög a szenteltvíztől?